

IP-RÄTTIGHETER FÖR UNGA

Grundläggande begrepp och ordlista

GRUNDLÄGGANDE BEGREPP OCH ORDLISTA

Immateriell rättighet

Till immateriella rättigheter hör både industriella rättigheter och upphovsrätten. Dessa rättigheter kallas ofta för immaterialrättigheter eller som används förkortningarna IPR eller IP-rättigheter.

Immateriell egendom

En term som specifikt används i näringslivet, som inte bara avser IP-rättigheter, det vill säga industriella rättigheter och upphovsrätten, utan också annat immateriellt kapital, såsom varumärken, affärshemligheter och företagets specifika kunskaper, det vill säga know-how.

Varumärke

Ofta tänker man att ett varumärke bara är ett märke. Varumärke är dock ett mycket bredare begrepp än vad man först kan tro. Varumärket består av produktens eller tjänstens visuella element, såsom namnet och logotypen, men dessutom av känslor, värderingar, sinnebilder och rykte. Syftet med varumärket är att särskilja sig till sin fördel från konkurrenterna och skapa kundlojalitet.

Intellektuell egendom

Med intellektuell egendom avses upphovsrätten och industriella rättigheter. Dessa rättigheter riktas till det immateriella kapitalet och är rättigheter i nivå med äganderätten som även får grundläggande rättsskydd. Med dem skyddas till exempel uppfinningar, produktnamn och resultat av skapande arbete, såsom böcker, tidningsartiklar, konstverk, musik, filmer, datorprogram och fotografier.

Nyttighetsmodell

Nyttighetsmodellen, det vill säga det så kallade mindre patentet är ett snabbare och billigare sätt än patent att skaffa ensamrätt på uppfinningen, med vilken innehavaren av nyttighetsmodellen kan förbjuda andra att utnyttja uppfinningen professionellt. Nyttighetsmodellen är avsedd för enklare produkt- och anordningsuppfinningar. Den kan man få för en uppfinning som är ny och uppfinningsrik samt industriellt användbar. En metod

eller användningen kan å sin sida inte skyddas med nyttighetsmodellen. Nyttighetsmodellen ansöks från PRS genom registrering.

Immaterialrätt

Immaterialrätt är ett område inom juridik som omfattar upphovsrätten och industriella rättigheter, såsom patent, varumärkesrätt och mönsterrätt. Immaterialrättigheter påminner om äganderättigheter och skyddar resultatet av kreativt arbete, uppfinningar, databaser, datorprogram etc.

IP-rätter

Upphovsrätten och industriella rättigheter kallas ofta för IP-rättigheter. IP kommer från det engelskspråkiga uttrycket för intellektuell egendom, Intellectual Property. IP-rättigheter innebär med andra ord även immateriella rättigheter eller immaterialrättigheter, som är synonymer.

IPR

När man talar om upphovsrätten och industriella rättigheter, stöter man ofta på förkortningen IPR. IPR är en förkortning av de engelskspråkiga orden Intellectual Property Rights och med den avses immateriella rättigheter eller bokstavligen rättigheter beträffande intellektuell egendom. Synonymer är med andra ord också IP-rättigheter och immaterialrättigheter.

Affärshemlighet

Med affärshemlighet avses information som inte är allmänt känd eller lätt att ta reda på. Dessutom ska informationen ha ekonomiskt värde i näringsverksamheten, och den lagliga innehavaren av informationen ska ha vidtagit tillräckliga åtgärder för att skydda informationen. I praktiken kan affärshemligheter vara väldigt olika typer av teknisk och ekonomisk information, såsom företagets affärsidé, prisuppgifter, kunskapsuppgifter, analyser eller kunduppgifter. En affärshemlighet är inte en ensamrätt, utan den kan vara samtidigt känd hos flera företag inom branschen.

GRUNDLÄGGANDE BEGREPP OCH ORDLISTA

Licens

En licens är en rätt eller ett tillstånd att göra någonting, som utan den ifrågavarande licensen skulle vara olagligt eller inte tillåtet. Licensen ger personen eller företaget rätt att använda en viss egendom eller utöva vissa rättigheter. Licenser kan vara antingen avgiftsbelagda eller avgiftsfria och villkoren för de varierar från fall till fall. Licensavtal eller användningstillstånd med anknytning till immateriella rättigheter fastställer hur licenstagaren får använda dessa rättigheter. Avtalet kan till exempel innehålla tidsmässiga eller geografiska begränsningar.

Närstående rättighet

En närstående rättighet ligger nära upphovsrätten och innehas av utövande konstnärer, ljud- och bildinspelningsproducenter, fotografer, beredare av förteckningar och databaser, radio- och tv-bolag samt tidningsutgivare. Den har nästan samma innehåll som upphovsrätten. För att få skyddet krävs inte att verkströskeln överskrids, vilket innebär att föremålet för skyddet inte behöver vara självständigt eller originellt. De närstående rättigheterna regleras i upphovsrättslagen.

Mönsterrätt

Mönsterrätt är en ensamrätt som skyddar produktens design. Designen framgår av produktens eller dess utsmycknings särdrag, såsom linjer, siluetter, färger, former eller ytstruktur. Med mönsterrätt an man dock inte skydda tekniska lösningar som produkten innehåller. Innehavaren av mönsterrätten kan förbjuda andra från att utnyttja mönstret, till exempel genom att tillverka produkter i enlighet med mönstret. Mönsterrätt ansöks från PRS genom registrering.

Rättsinnehavare

Med rättsinnehavare avses en person eller ett företag som har IP-rättigheter. Inom upphovsrätten är den ursprungliga rättsinnehavaren verkets upphovsperson. Upphovspersonen kan även överföra sina rättigheter genom avtal till exempel till förläggaren, utgivaren, producenten eller arbetsgivaren, varvid dessa blir rättsinnehavare. Upphovsrätten kan även överföras på andra sätt, såsom via arv, giftorätt eller testamente. I samband med företagsförvärv överförs ofta även industriella rättigheter.

Patent

Patent är en ensamrätt som en uppfinnare eller ett företag kan ansöka om för sin uppfinning. Uppfinningen är en ny eller överraskande lösning på ett befintligt problem eller behov. För att få patent på uppfinningen, måste uppfinningen vara ny, uppfinningsrik och industriellt användbar. Patentinnehavaren kan förbjuda andra från att utnyttja uppfinningen professionellt, till exempel att tillverka, sälja och använda den patenterade produkten. Patent ansöks från PRS genom registrering.

Piratkopiering

Piratkopiering är lagstridig verksamhet där innehåll som skyddas av upphovsrätten eller den närstående rättigheten tillverkas och distribueras utan uphovspersonernas eller rättsinnehavarnas, såsom producenternas, tillstånd. Det är fråga om systematisk kränkning av upphovsrätten. Piratkopiering är till exempel delning på internet av innehåll som skyddas av upphovsrätten eller den närstående rättigheten, eller import, distribution och försäljning av piratkopior eller andra piratprodukter. När man talar om piratkopiering avser man förutom upphovsrättspiratism, även produktförfalskningar.

Plagiering

Plagiering är att framställa ett exemplar av ett annat verk utan upphovsrättsinnehavarens tillstånd. Plagiering är till exempel användning av någon annans text som sin egen utan att nämna källan eller användning av en i ringa utsträckning modifierad text med källan nämnd.

GRUNDLÄGGANDE BEGREPP OCH ORDLISTA

Varumärkesrätt

Varumärket är ett särskiljningsredskap, med vilket vissa varor och tjänster kan särskiljas från konkurrerande aktörers motsvarande varor och tjänster. Varumärket är en ensamrätt och det ger varumärkets ägare rätt att förbjuda andra från att i sin näringsverksamhet utnyttja samma eller ett alltför snarlikt märke i anslutning till samma eller likvärdiga varor eller tjänster utan tillstånd. Ensamrätt på ett varumärke får man genom att registrera eller etablera det.

Upphovsrätt

Upphovsrätt är ett skydd för skapande arbete. Upphovsrätten gäller det verk som upphovspersonen – en fysisk person – har skapat. Upphovsrätten skyddar verkets originella uttrycksform, inte dess motiv, idé, tillverkningsmetod eller informationsinnehåll. Med upphovsrätt avses upphovspersonens alla rättigheter. Ofta avser man med den även närstående rättigheter, om vilka det regleras i upphovsrättslagen. Man kan alltså tala om upphovsrätter för skivbolag och skådespelare.

Industriella rättigheter

Industriella rättigheter är patent, varumärken, mönsterrätter och nyttighetsmodeller. Industriella rättigheter ger ensamrätt till en specifik uppfinning eller produkt eller ett specifikt märke eller namn, vilka förhindrar andra från att använda eller utnyttja dem utan rättsinnehavarens tillstånd. Till skillnad från upphovsrätt måste industriella rättigheter vanligen registreras. Vid sidan av upphovsrätten hör industriella rättigheter till immaterialrättigheterna, det vill säga de immateriella rättigheterna. Ibland när man talar om industriella rättigheter avses förutom det ovan nämnda, även i vidare mening rättigheter med anknytning till industriell och kommersiell verksamhet, såsom firmor och skydd av geografiska beteckningar.

Ett verk

Ett verk är en produkt av upphovspersonens intellektuella skapande. Upphovsrättsskydd får verk som uppnår verkshöjden, det vill säga att verket är tillräckligt självständigt och originellt. Verket kan vara litterärt, konstnärligt eller muntligt. Verken kan vara till exempel tonsättningar, skriftliga och muntliga framföranden, fotografier, datorprogram, spel, pjäser, filmer, koreografier, teckningar, målningar, byggnader, konstindustriella produkter eller hantverksprodukter.

Firma

Firman är företagets officiella namn. Varje företag kan ha endast en firma. Företaget kan även ha en eller flera bifirmor, med vilka företaget kan bedriva en del av sin verksamhet, samt en parallellfirma, som är företagets firma på något annat språk än dess egentliga firma. Ensamrätten till firman eller bifirman fås genom att registrera eller etablera den.

Produktförfalskning

Med produktförfalskning avses en produkt som utan tillstånd har försetts med ett annat företags varumärke eller ett varumärke som kan blandas ihop med det. Även en produkt som olovligt efterliknar designen för en annan produkt, som skyddas med mönsterrätt, är en produktförfalskning. I vardagstal hänvisar replik och dupe (duplicate, dvs. kopia) ofta till sådana här produkter.